

УДК 027.54+027.7](497.6):355.018
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335095

БІБЛІОТЕКА ЯК МІШЕНЬ: ХРОНІКА ВТРАТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ

Лілія Прокопенко,
кандидатка історичних наук, доцентка,
Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого
(Київ, Україна)
e-mail: prokopenko88888@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0531-6111

Для цитування:

Прокопенко, Л. (2025). Бібліотека як мішень: хроніка втрат національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 186–201. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335095>

Мета статті – розглянути обставини спалення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини під час Боснійської війни та особливості її повоєнного відновлення і функціонування у контексті осмислення ролі та цінності національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових принципах історизму, цілісності, об'єктивності, наступності, системного, міждисциплінарного та інформаційного підходів. Досягнення мети здійснювалося за допомогою системи загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичних (аналіз, синтез, абстрагування, пояснення, узагальнення), емпіричних (опис, порівняння, спостереження), історико-порівняльного, проблемно-хронологічного, виявлення і аналізу джерел та інших.

Наукова новизна. Вперше в українському бібліотекознавстві запропоновано на прикладі обставин спалення і відновлення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини розглянути роль і цінність національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності.

Основні висновки. Руйнування Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини стало найбільшою і непоправною втратою та символом однієї з головних цілей війни – знищення культурної самобутності суспільства. Напад на установу стався попри те, що будівлю було ознаковано міжнародною пам'яткоохоронною емблемою. Відновлення бібліотеки розглядалося як цінний внесок у діалог між різними культурами та націями у цій країні з багатовіковими традиціями толерантності і плюралізму. Національна та університетська бібліотека Боснії і Герцеговини дотепер очікує на остаточне врегулювання правового і фінансового статусу, забезпечення довгострокової стабільності і державної підтримки. Трагічна доля цієї бібліотеки порушує важливі питання щодо понять пам'яті, ідентичності, культури та плюралізму.

Ключові слова: Національна та університетська бібліотека Боснії і Герцеговини; бібліотеки і війна; бібліокластія; історія бібліотечної справи за кордоном; національна бібліотека.

ВСТУП

Виникнення національної бібліотеки як суспільного інституту зумовлено формуванням і розвитком моделі централізованої національної держави і потребою консолідації нації на основі культурної та історичної самоідентифікації. У кожній країні національна бібліотека з'являється як особливий, принципово новий для того чи іншого часу інститут державності (і від цього моменту – обов'язковий) і надалі розглядається як її зримий символ, що забезпечує культурну самобутність шляхом збору та зберігання об'єктів національної спадщини, які представляють мову, літературу, науку і мистецтво. Саме тому, коли в умовах воєн та серйозних суспільних конфліктів і розділення спільнот на релігійному та культурному ґрунті виникає загроза знищення культурних цінностей, у небезпеці опиняється і національна бібліотека як ознака національної ідентичності та національної культури. Знищення бібліотек дегуманізує суспільство, позбавляючи не лише умов нормального життя, а й «ідентичності та здатності пам'ятати» (Supple, 2005).

Трагічна доля Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини (НУБ БіГ), свідомо спаленої під час Боснійської війни 1992–1995 рр., переконливо ілюструє цінність національної бібліотеки як індикатора довговічності, сталості і рівня розвитку нації.

Сьогодні в умовах російсько-української війни для України актуалізується питання вивчення досвіду і значення відновлення НУБ БіГ як документальної основи колективної пам'яті задля переосмислення ролі національної бібліотеки не тільки як сховища знань, але і як активного учасника процесу формування і підтримки національної ідентичності, зокрема в умовах війни.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Теоретичні засади дослідження ґрунтуються на наукових розвідках зарубіжних авторів. На особливу увагу заслуговує доробок А. Рідльмайера (Riedlmayer, 1996, 2003, 2007), який зробив суттєвий внесок у справу фіксації втрат культурної спадщини та її відновлення після Югославських воєн, зокрема і НУБ БіГ. Питання спалення НУБ БіГ, її функціонування під час війни та процеси повоєнного відновлення розглядали у своїх дослідженнях К. Бакаршич (Bakaršić, 1994), В. Блажина (Blazina, 1996), Е. Куюнджич (Kujundžić, 1996, 2000, 2002), І. Овчина (Ovčina, 2016), С. Пейч (Peić, 1998), А. Решитбегович (Rešidbegović, 2009), М. Зеко та В. Томлянович (Zećo & Tomljanovich, 1996). Серед публікацій, у яких представлено вивчення стану і відновлення будівлі НУБ БіГ, виокремлюються праці М.-Ж. Гесдон (Guesdon, 2008), Н. Курто (Kurto, 2003), Ф. Мулабеговича (Mulabegović, 2003). Окрім наукових публікацій, джерельна база цього дослідження представлена документами міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи), документальними фільмами, матеріалами мультимедійного цифрового проекту усної історії FAMA (<https://www.famacollection.org>), який фіксує спогади жителів Сараєва про облогу, інформує про громадянський і культурний спротив тощо. Втім, попри наявність великої кількості зарубіжних публікацій з окресленої проблематики, в українському бібліотекознавстві це питання не вивчалось.

Мета статті – розглянути обставини спалення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини під час Боснійської війни та особливості її

повоєнного відновлення і функціонування у контексті осмислення ролі і цінності національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи та матеріали дослідження базуються на загальнонаукових принципах історизму, цілісності, комплексності, об'єктивності, всебічності пізнання, наступності, системного, міждисциплінарного та інформаційного підходів. Досягнення мети здійснювалося за допомогою системи загальнонаукових та спеціальних методів: теоретичних (аналіз, синтез, абстрагування, пояснення, узагальнення тощо), емпіричних (опис, порівняння, спостереження), історико-порівняльного, проблемно-хронологічного, виявлення і аналізу джерел та інших.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Боснійська війна (1992–1995), яка вважається однією з найжорстокіших у європейській історії, від самого початку характеризувалась особливостями, далекими від законних військових цілей: створення концтаборів, тортури і розправи над полоненими, «етнічні чистки», які здійснювалися по відношенню до цивільного населення у спробі створити етнічно однорідні території, масові зґвалтування жінок. Насильство над людьми супроводжувалося систематичним навмисним знищенням культурних, релігійних та історичних пам'яток.

Під час цієї війни сталася одна з найбільших трагедій – свідоме спалення книжок у сучасній історії (Riedlmayer, 2003, р. 60): 25–27 серпня 1992 р. у пожежі, яка виникла внаслідок прицільного масованого артилерійського обстрілу, було знищено НУБ БіГ.

Обстріл розпочався ввечері 25 серпня, коли по будівлі бібліотеки, розташованій у центрі старого міста, у долині річки Міляцки, було випущено шквал запальних снарядів. Стріляли з різних вогневих точок сербських позицій, розміщених на пагорбах, які оточують Сараєво. Снаряди одразу ж пробили дах і великий вітражний люк. Зайнялася вся бібліотека. Набої, випущені з кулеметів, відбивали щебінь і штукатурку від зубчастої будівлі, навколо падали мінометні снаряди. Снайпери цілилися у пожежників, які намагалися врятувати бібліотеку, стріляли у пожежні шланги. Невдовзі нападники перекрили воду у всьому районі. Пожежники під кулями черпали воду з Міляцки. Сербські війська обстрілювали усі прилеглі вулиці. На питання репортера Associated Press Дж. Помфрета (Pomfret, 1996), чому він ризикує своїм життям, начальник пожежної команди К. Слінич, спітнілий, весь у кіптяві, який був неподалік від пожежі, відповів, що це земля, на якій він народився, і спляють частину його.

Бібліотекарі і волонтери вишикувалися у живий ланцюг і передавали книжки з палаючої будівлі до вантажівок, які стояли на сусідніх вулицях. Іноземні журналісти зафіксували свідчення очевидців, які зазначали, що вдалося врятувати лише кілька дуже цінних книг. Все інше згоріло. І багато із національної спадщини та історії залишилося у попелі (Riedlmayer, 2003, р. 60). Ця рятувальна операція призвела до людських жертв: під час обстрілу в будівлі перебували троє співробітників бібліотеки, один із них загинув (Kujundžić, 2002, pp. 5–7).

Пожежникам, які боролися з низьким тиском води, вдавалося загасити пожежу кілька разів за ніч, але будівля зазнавала нових атак. Коли ближче до світанку полум'я почало вщухати, обстріл із використанням запальних боєприпасів відно-

вився. Постраждала лише бібліотека – навколишні споруди у щільно забудованому кварталі навколо неї залишилися неушкодженими. Лідер Республіки Сербської Р. Караджич заперечував, що його сили несуть відповідальність за напад, стверджуючи, що НУБ БіГ підпалили самі мусульмани, бо їм не подобалася... архітектура (Riedlmayer, 2007, p. 114).

На ранок північна стіна будівлі тріснула, тонкі мавританські колони головного читального залу вибухнули від сильного жару, частина даху впала.

Бібліотека горіла три дні. Залишилася лише оболонка, внутрішній простір був завалений уламками й обвугленими залишками книжок.

Наступними днями над містом, «як чорні метелики» (Lovrenović, 1994), літали чорні сторінки книг і журналів. Очевидець кустош Національного музею Боснії і Герцеговини К. Бакаршич згадував, як дим від книжок закривав сонце, і на місто, наче брудний чорний сніг, повільно падали шматки обгорілого паперу та сірий попіл. Ухопивши сторінку, можна було відчуті її тепло і за мить прочитати фрагмент тексту у чорно-сірому негативі, допоки вона не перетворювалася у руці на прах (Bakaršić, 1994).

Мешканка Сараєва, З. Хусейнчехаїч, яка була свідком трагедії, розповідала, що всі, хто жив неподалік, шанобливо ставилися до будівлі Національної бібліотеки і шкодували за цією спорудою (Каріć, 2000, p. 226).

НУБ БіГ – важливий осередок культурного та інтелектуального життя Сараєва та Боснії і Герцеговини – була заснована 22 травня 1945 р. З відкриттям Сараєвського університету у 1949 р. (до цього було кілька незалежних факультетів) установа взяла на себе функції університетської бібліотеки, почала працювати як наукова бібліотека і фактично стала головним центром наукової інформації для дослідницької спільноти країни. Офіційно статус університетської бібліотеки було закріплено у 1957 р. У 1971 р. установу перейменовано на Публічну та університетську бібліотеку Боснії і Герцеговини, а з 1995 р. вона має сучасну назву.

Станом на 1992 р. фонди НУБ БіГ містили близько 2 млн одиниць зберігання, у т. ч. 1,2 млн книжок (Peić, 1998, p. 80). Тут було зібрано найбільший і найповніший серед національних бібліотек країн колишньої Югославії фонд грамофонних платівок, унікальну колекцію періодичних видань, що видавалися у Боснії і Герцеговині з середини XIX ст. (6100 назв, 350 тис. номерів), та основні наукові фонди і колекції Сараєвського університету. Цінні і рідкісні видання зберігалися у відділі спеціальних колекцій, де виокремлювали такі зібрання: рукописів, раритетів, картографічних, образотворчих, нотних видань, дисертацій. Без урахування останніх фонд відділу становив близько 179 тис. прим., відображених у 17-ти різних каталогах. Колекція рідкісних книг налічувала 4 тис. прим. періоду XV–XX ст., переважно із права, релігії, філософії, граматики, історії, літератури та меншою мірою – природничих наук (Rešidbegović, 2009, p. 67).

У НУБ БіГ зберігалися архівні документи, серед них – цінні акти, рукописи, друковані видання та особисті архіви відомих боснійців і герцеговинців, політична, культурна, релігійна діяльність яких була важливою частиною історичного розвитку країни, а також відомих зарубіжних письменників, науковців, митців XII–XX ст. Особливу цінність представляли документи з історії освіти Боснії і Герцеговини, плакати, листівки, некрологи, а також колекції фотографій видатних діячів, природних об'єктів та архітектурних пам'яток країни загалом і Сараєва зокрема.

НУБ БіГ мала ефективну систему каталогів. Бібліотечно-інформаційне обслуговування забезпечували 10 відділів.

Історичні обставини зробили Боснію і Герцеговину перехрестям різних культур. Її інтелектуальна спадщина представлена різними мовами та зафіксована з використанням різної писемності (алфавітів), у тому числі латини, кирилиці, глаголиці, івриту, арабської, грецької, старобоснійської, церковнослов'янської, турецької мов, а також боснійської мови арабською в'яззю, відомою як альхаміядо. Документи, які зберігалися у НУБ БіГ, були свідками багатоетнічного, мультикультурного та багаторелігійного характеру Боснії і Герцеговини (Kujundžić, 2000, p. 6).

Бібліотечні ресурси, які згоріли у НУБ БіГ, заповнили б 15 240 м книжкових полиць (Reić, 1998, p. 82). У пожежі загинуло близько 700 рукописів та інкунабул, фонди періодичних, музичних, образотворчих видань, обмінний і резервний фонди. Загалом знищено майже 90 % фонду, 56 % архіву друку Боснії і Герцеговини, 25 каталогів, що містили понад 7 млн карток, все електронне і технічне обладнання, центральний комп'ютер із базами даних, бібліотечну документацію, лабораторії мікрофільмів і фотографій, архіви, всі меблі (у т. ч. цінні предмети австро-угорського періоду) та унікальну будівлю – знамениту Вієчницю (Ovčina, 2016, pp. 79–80).

Зі спеціальних колекцій майже повністю вдалося врятувати лише дві, найцінніші, – рукописів та раритетів; частково збереглася колекція карт; залишки фонду дисертацій передано до основного фонду. Дослідження 1999 р. показало, що зі 179 тис. прим. відділу спеціальних колекцій збереглося лише 19,7 тис. прим. (Rešidbegović, 2009, p. 70).

У полум'ї 1992 р. зникли результати діяльності 492 співробітників, які впродовж 47 років вкладали свої працю та знання у розвиток НУБ БіГ. Зі 108 осіб, які працювали в бібліотеці у 1992 р., більшість виїхали закордон, рятуючись від лихоліть війни (Kujundžić, 2000, p. 7). Із тих, хто залишився, близько 10 % перейшли на бік агресора, інші – приєдналися до армії Боснії і Герцеговини (Zećo & Tomljanovich, 1996, p. 298). За деякими джерелами, у перші місяці війни у бібліотеці залишалося близько 20 співробітників (Mowat, 1994).

Після пожежі одними із першочергових завдань стали облік і каталогізація вцілілої частини бібліотечного фонду. Йдеться про ті книжки, які вдалося евакуювати з палаючої будівлі, та ті, які вцілили, оскільки ще до війни були переміщені до підвалу будівлі через брак місця, їх винесли після остигання фундаменту. Врятовані бібліотечні ресурси знайшли тимчасовий прихисток у різних місцях Сараєва, зокрема, у магазинах, де катастрофічно не вистачало стелажів, багато книжок були просто складені стопками на підлозі.

Частину врятованого розмістили у колишній ашкеназькій синагозі, подарованій місту єврейською громадою у 1945 р., – нині Боснійський культурний центр. Сюди, до кімнати каси, площа якої становила не більше 8 м², після пожежі приходили працювати працівники НУБ БіГ. Бібліотекарки М. Зеко та В. Томлянєвич (Zećo & Tomljanovich, 1996) згадували, що ті, хто залишився, продовжували ходити на роботу щодня, навіть після руйнування бібліотеки, допоки не відбувся тотальний напад на місто. Усі були сповнені рішучості продовжувати роботу, незважаючи на всі труднощі. Не вистачало найпростіших матеріалів для роботи, таких, як папір і олівці. Умови життя співробітників бібліотеки були нижчими за всі можливі стандарти. За рік працівники отримали зарплату всього двічі або,

можливо, тричі, і це було у непотрібних боснійських динарах. Ціни на предмети першої необхідності були астрономічними. Наприклад, один літр олії коштував 20 доларів. Купити продукти, взуття та одяг стало практично неможливо (р. 299).

Вже у 1993 р. бібліотека змогла виконувати частину своїх функцій, тимчасово перебуваючи у будівлях Педагогічного інституту, де їй відвели десять невеликих кімнат, і Міністерства освіти, науки, культури та спорту.

За свідченням М. Зеко та В. Томлянович (Zećo & Tomljanovich, 1996), у квітні 1994 року кілька боснійських бібліотекарів написали лист двадцяти європейським бібліотекам із проханням допомогти задовольнити матеріальні потреби. Починаючи з серпня 1994 року, почала надходити допомога: від Національної бібліотеки та працівників театрів у Берліні, Національної бібліотеки у Турині, Національної бібліотеки у Любляні та від деяких гуманітарних організацій у Франції. Завдяки цій допомозі з серпня 1994 року працівники бібліотеки отримали близько десяти тисяч німецьких марок. Кошти поділили на всіх, включаючи навіть солдатів-бібліотекарів, які перебували на передовій, бо їхні матеріальні умови також були важкими. Завдяки зверненню про допомогу на кожного працівника вдалося отримати за п'ять-шість місяців близько двохсот німецьких марок, що було величезною допомогою (рр. 298–300).

Для НУБ БіГ цей час був найважчим, темним, але водночас і періодом випробувань і перемог. Мабуть, ворог був впевнений у досягненні своєї мети, знищивши майже всі матеріальні цінності багатущої культурно-історичної установи Боснії і Герцеговини. Але найголовніше те, що вижила ідея, надія, любов та віра у краще майбутнє. І співробітники бібліотеки з таким відчуттям продовжували свою роботу (Rešidbegović, 2009, р. 69).

У червні 1994 р. з метою вивчення ситуації у НУБ БіГ та визначення шляхів допомоги від міжнародної спільноти ЮНЕСКО направила у Сараєво свого представника І. Мовата (Mowat, 1994), який у звіті зазначив про пошкодження, а саме відсутність опалення і освітлення у тимчасовій будівлі (колишній частині педінституту), розбите і замінене пластиковою плівкою УВКБ ООН ¹ віконне скло, базові санітарні умови (р. 1). Він також вказав, що на той момент у бібліотеці працювало 42 чол., з яких 20 фахівців – нещодавні випускники вишу, і зауважив, що бібліотекарі працюють безкоштовно (крім грошової допомоги), і їхня відданість бібліотеці і робота в обставинах, що склалися, заслуговують на високу оцінку, а їхній інтерес до майбутнього – на оплески (Mowat, 1994, рр. 7–8).

НУБ БіГ обслуговувала студентів і викладачів Сараєвського університету, який теж продовжував працювати у скрутних умовах облоги. За ці роки 70 студентів захистили випускні роботи (Riedlmayer, 1996, р. 21).

У 1998 р. бібліотека отримала у тимчасове користування (терміном на 30 років) 3 тис. м² у непристосованому до її потреб приміщенні у будівлі кампуса Сараєвського університету на західній околиці старого міста, де раніше були австро-угорські військові казарми (побудовані у 1878–1918 роках), а пізніше – казарми маршала Тіто.

Першочергове завдання НУБ БіГ – відновлення фондів – реалізовувалося різними шляхами.

¹ Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

Найважливішим напрямком стало втілення в життя плану відновлення боснії, яка охоплює видання, випущені в Боснії і Герцеговині, та екстеріорики. Ще до війни, починаючи з 1980-х років, у країні велася активна робота з підготовки ретроспективної національної бібліографії та формування на її основі фонду національних видань. Після спалення НУБ БіГ це завдання набуло особливого значення, а його реалізація стала можливою лише за умови залучення світової спільноти: міжнародних організацій, різних установ та приватних осіб.

Фахівці НУБ БіГ побудували стратегію відновлення фонду – частини нехай навіть у електронному вигляді – на основі чотирьох важливих джерел багатонаціональної документної історії Боснії і Герцеговини: для періодів Середньовіччя та Відродження пріоритетними були бібліотеки Італії, для видань османського періоду – бібліотеки Стамбула, для австро-угорського періоду – бібліотеки Відня та Будапешта, окремо для поезії – Меморіальна бібліотека Уайденера у Гарвардському університеті (Kujundžić, 1996). Окрім цих місць, співробітники НУБ БіГ виявляли необхідні видання і в інших бібліотеках світу та зверталися до власників із проханням надати копію на будь-якому носії: на папері, компакт-диску, у вигляді мікрофільму, мікрофіші чи комп'ютерного файлу.

Допомогу НУБ БіГ запропонували кілька міжнародних установ та організацій, як-от: Світовий банк, Сараєвський фонд у Нью-Йорку (США), фонд «Відкрите суспільство», бібліотеки та бібліотекарі багатьох країн.

У 1995 р. OCLC у співпраці з бібліотеками Університету Мічигану, Єльського університету розпочали укладання онлайн-бібліографії видань Боснії і Герцеговини у великих північноамериканських бібліотеках (Riedlmayer, 2003, pp. 64–65).

У 1996 р. Гарвардський університет започаткував спільний із Фондом SABER проект із надання матеріалів для НУБ БіГ. Видавництво Гарвардського університету зобов'язалося надсилати до Сараєва по два примірники всіх своїх видань, університетська бібліотека направляла дублетні примірники зі свого фонду. До цього проекту приєдналися ще кілька американських і канадських університетів та університетських видавництв (Blažina, 1996, pp. 160–161).

«The Bosnia Library Project», організований бібліотекарем Гарвардського університету Дж. Сперром, сприяв реалізації іншої важливої функції НУБ БіГ. Його метою було відновлення фонду цієї установи як великої наукової бібліотеки для підтримки і забезпечення наукових досліджень та освіти у Боснії і Герцеговині. Вже перша партія надходжень за цим проектом – це близько 30 тис. книг і журналів від американських університетських та інших видавництв, наукових бібліотек, товариств і організацій. Наукові видання надходили також із багатьох країн Європи та Близького Сходу (Riedlmayer, 2003, p. 65).

Важливим внеском у збереження колективної пам'яті стали перевидання класичних творів та антологій боснійської і герцеговинської літератури. Ця діяльність розпочалася ще у 1992 р., коли видавництво «Edicija Memoria Bosniaca» випустило факсимільне видання класичного твору Мехмед-бега Капетановича-Любушака «Sto misle muhamedanci u Bosni?», вперше опублікованого у 1886 р. Це видання має позначку «репринт (на основі копії) оригінального видання, врятованого з Вієчници – Національної та університетської бібліотеки, знищеної 25–26 серпня 1992 р.». Кілька сотень назв книжок і періодичних видань, виданих у блокадному Сараєві та інших боснійських містах під час війни, зайняли місця спалених чи

викрадених видань на полицях багатьох бібліотек країни – приватних, публічних, наукових і, зокрема, НУБ БіГ (Riedlmayer, 2003, р. 72). Випускати репринтні видання допомагали видавництва Німеччини і Чехії (Riedlmayer, 1996, р. 22).

Ще під час війни НУБ БіГ під керівництвом Е. Куюнджича, який обіймав посаду директора у 1993–2005 рр., намагалася не тільки упорядкувати врятовані документи, розподілені у різних місцях Сараєва, але й реорганізувати систему обов'язкового примірника документів. У дуже складних умовах облоги Сараєва не припинялася робота з підготовки ретроспективної, а також поточної національної бібліографії, яку НУБ БіГ видавала з 1953 р. Велика заслуга у цьому Н. Мілічевич, яка впродовж багатьох років очолювала відділ бібліографії. У 1995 р. вийшов покажчик книг воєнного часу «Bibliografija monografskih publikacija. 1992–1994», який містив описи близько 400 видань. Робота над цією бібліографією тривала і у повоєнні роки: у 1998 р. із суттєвими доповненнями укладено «Bosanskohercegovačka bibliografija monografskih publikacija. 1992–1996», яка налічувала вже 1303 позиції. У 1997 р. підготовлено покажчик періодичних видань «Bibliografija serijskih publikacija. 1992–1996», у якому вміщено 331 бібліографічний опис і додатки, та чотиритомний покажчик статей із періодичних видань «Bosanskohercegovačka bibliografija priloga u serijskim publikacijama. 1992–1996» (Tuzlak, 2017).

Після війни, після чотирьох років професійної ізоляції, яка припала на період революційних технологічних змін у бібліотечній справі у всьому світі, бібліотекарям Боснії і Герцеговини належало наново відкрити для себе, як працюють сучасні бібліотеки, дізнатися про останні події та передову практику національних і наукових бібліотек. Гострою була потреба у знаннях та досвіді боротьби зі стихійними лихами, щодо проектування та використання постійних і тимчасових бібліотечних будівель. Отже, одним із найактуальніших завдань стала робота з бібліотечними кадрами. НУБ БіГ ініціювала низку освітніх програм та заходів із професійної підготовки не лише для своїх співробітників, а й загалом для всієї країни (Kujundžić, 2000, р. 7).

Значна підтримка надходила з-за кордону. Координатором міжнародних проєктів із надання допомоги НУБ БіГ стала ЮНЕСКО, спонсорувавши низку зустрічей для їхнього обговорення та відкрила офіс у Сараєві. ЮНЕСКО та ІФЛА звернулися із закликом організувати на знак солідарності з бібліотекарями Сараєва збір коштів. Ці гроші стали суттєвою допомогою для тих, хто жив у місті, яке 1425 днів перебувало в облозі. Окрім фінансової підтримки, допомога надавалася за різними напрямками: розвиток і реставрація фондів, відновлення каталогів, реконструкція будівлі НУБ БіГ, стажування бібліотекарів, комп'ютеризація та автоматизація, надання бібліотечного, офісного і комп'ютерного обладнання, забезпечення доступу до інтернету тощо.

Після руйнування будівлі бібліотеки та спалення основної частини її фонду завдяки зусиллям співробітників та допомозі боснійської влади, міжнародних організацій, університетів, бібліотек багатьох країн НУБ БіГ упродовж кількох років вдалося поновити частину своїх фондів, придбати нові ресурси, відновити діяльність щодо виконання основних функцій, підготувати персонал у відповідності до сучасних професійних стандартів. Однак за її відновленням як установи не відбулося швидкої реконструкції будівлі, на реалізацію якої пішло багато років.

НУБ БіГ розміщувалася в будівлі Сараєвської ратуші (босн. і хорв. – *Gradska Vijećnica Sarajevo*), відомої як Вієчниця. Ця назва органу місцевого самоврядуван-

ня, який працював тут у період австро-угорського правління, закріпилася впродовж всього існування будівлі і стала синонімом бібліотеки, а сама назва «Національна та університетська бібліотека Боснії і Герцеговини» використовувалася тільки офіційно. Вієчниця є одним із найупізнаваніших символів Сараєва. Перший камінь у її фундамент було закладено у 1892 р., за сто років до того, як серпневим вечором у перший рік облоги Сараєва її знищила пожежа.

Ця монументальна споруда, зведена у 1894 р. в стилі історичної еkleктики з яскраво вираженим домінуванням неомавританського стилю, коріння якого сягає середньовічного ісламського мистецтва Іспанії та Північної Африки, була найбільшою і представницькою будівлею австро-угорського періоду у Сараєві. Автор концептуального проєкту Вієчниці – чеський архітектор К. Паржик. Згодом задум переробив і доопрацював архітектор О. Віттек, який займався будівництвом ратуші у 1892–1893 роках, двічі їздив до Каїра для опанування стилю, в якому передбачалося звести будівлю. Зразками для Вієчниці стали мечеть і медресе султана Хасана та мечеть султана Кайт-бея у Каїрі. Роботу продовжив архітектор К. Івекович. З невеликими змінами він завершив проєкт у 1894 р. Збудовано Вієчницю коштом державного будівельного департаменту та муніципалітету Сараєва (Kurto, 2003, pp. 28–29).

Основою чотириповерхової споруди є майже рівносторонній трикутник (дві сторони довжиною 56 м, третя – 52 м) із трьома кутовими баштами, підвалом і цокольним поверхом. Її загальна площа – близько 10 500 м². Репрезентативність, виражена архітектурним задумом, посилюється багатством декору, скульптурних та розписних елементів інтер'єру та екстер'єру, виконаних у характерному стилі неомавританського зодчества. За наявними в архівах даними, багато будівельних матеріалів, використаних у Вієчниці, походять із Боснії, за винятком чорних і червоних гранітних колон із Тіроля, мармурових сходів з Угорщини, фаянсової плитки на фасаді – від знаменитої угорської фірми «Zolnaj» з Печа (Gradska vijećnica Sarajevo, n.d.).

Ратуша була офіційно відкрита у квітні 1896 р. Спочатку будівлю використовували в адміністративних цілях: тут містилися мерія, суд. У 1910–1914 роках це була резиденція боснійського парламенту, у міжвоєнний період 1918–1945 років – знову мерія, а після Другої світової війни – Академія наук і мистецтв. У 1949 р. будівлю передано НУБ БіГ (тоді – публічній бібліотеці), яка переїхала сюди у 1951 р. У її читальних залах працювали покоління науковців і студентів. Великий основний читальний зал мав чудову акустику, тому його часто використовували для проведення концертів та інших заходів.

У 1992 р. сербські війська перетворили красиву будівлю на руїни, серед яких ледве можна було розгледіти декоративні вітражі, розписані геометричними та квітковими візерунками. Ішов час, і дощі, сніг, сильна спека та холод призвели до подальшого погіршення стану залишків споруди.

У перші повоєнні роки висловлювалися прямо протилежні думки про подальшу долю Вієчниці: і заклики відновити її у всій довоєнній пишності, і пропозиції зберегти руїни як вражаюче зрине свідчення війни. Найпереконливішим аргументом на користь реставрації стало усвідомлення значення будівлі як пам'ятки культури з погляду історичного контексту, а також як частини міського ансамблю історичного центру Сараєва.

Трагічний стан, у якому опинилася документальна спадщина Боснії і Герцеговини у 1990-х роках, не залишився поза увагою міжнародної громадськості, про що свідчать численні статті та повідомлення, зокрема, про долю Вієчници. Міжнародна підтримка проявилася зокрема у практичних заходах ЮНЕСКО щодо надання первинної допомоги НУБ БіГ із метою відновлення хоча б деяких її основних функцій, а надалі – створення сучасної бібліотеки, що поєднує і традиційні, і цифрові ресурси.

Саме ці ідеї стали основою Резолюції 4.8, прийнятої Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 27-й сесії, що відбулася в Парижі 13 листопада 1993 р. У п. 4 Резолюції державам-членам, міжурядовим та міжнародним неурядовим організаціям, приватним установам запропоновано зробити добровільні внески готівкою, обладнанням чи послугами для реконструкції та оснащення Національної та університетської бібліотеки у Сараєві, формування і збереження її колекцій та підготовки необхідного персоналу (*Resolution 4.8*, 2002).

Реконструкція будівлі Сараєвської ратуші розпочалася вже після війни, яка завершилася підписанням Дейтонських мирних угод у листопаді 1995 р.

Архітектурні особливості, дизайн і витончене оздоблення Вієчници зобов'язували до вкрай ретельного комплексного підходу до реконструкції та реставрації. Виникла потреба у пошуку і вивченні оригінальних документів, фотографій, описів задля розуміння первісного задуму авторів.

Відбудову проводили у чотири етапи протягом 1996–2014 рр.

Перший етап – 1996–1997 рр. – профінансував уряд Австрії, виділивши 1,5 млн марок. За цей час реалізовано невідкладні роботи з порятунку і стабілізації вцілілих частин споруди. Пожежа 1992 р. знищила дах та всі дерев'яні конструкції, мезонін, мансарди, всі внутрішні та зовнішні столярні вироби (вікна і двері), виготовлені з дуба, декоративні елементи інтер'єру з каменю, заліза, гіпсу та дерева, все електромонтажне обладнання, водопровід, каналізацію, центральне опалення, більшу частину колон центрального залу і галереї, кам'яні сходи та огорожі; було сильно пошкоджено і деформовано купол над центральною зоною залу, частини даху із броньованого скла, стіни першого поверху, декоративний фасад із багатою архітектурною ліпниною та штукатуркою і численними декоративними елементами з каменю, глини та теракоти, одна його частина повністю зруйнована. Високі температури поставили під загрозу всю конструкцію 20-метрового купола (*Gradska vijećnica Sarajevo*, n.d.). Крім руйнувань, викликаних війною, споруда зазнала подальшого занепаду впродовж наступних років. Чотири воєнні зими спричинили руйнування горища, коридору, сталеві конструкції купола і особливо стін першого поверху, де постійно накопичувалася вода через величезну кількість щебеню, уламків та сміття. Коли потрапляння атмосферної води ізолювали, вся будівля поступово висохла, і нарешті з'явилися умови для слідчих робіт (*Mulabegović*, 2003). На цьому етапі було проведено численні попередні дослідження стану конструкції, виготовлено вітражі для даху, встановлено стабілізаційні опори та захисні споруди навколо будівлі, а також визначено першочергові завдання щодо врятування об'єкта.

У 1999 р., після успішного завершення необхідних санітарно-технічних робіт на першому етапі, Європейська комісія надала кошти (4,5 млн німецьких марок) для продовження робіт. Після кількох затримок у листопаді 2002 р. розпочався

другий етап реконструкції: було відремонтовано стіни, стелі та колони, а також відновлено зал – центральне найважливіше приміщення будівлі. Другий етап завершився у лютому 2004 р.

Третій етап реконструкції, який повернув Вієчниці її колишній величний вигляд, розпочався також після деякої перерви і тривав до вересня 2012 р. Його вартість становила приблизно 4,6 млн марок (близько 2,37 млн євро). Частину цієї суми (1 млн євро) у 2008 р. виділив уряд Іспанії, значним був також внесок Угорщини (Guesdon, 2008).

Четвертий етап розпочався відразу після завершення третього і тривав близько 20 місяців, завершившись наприкінці 2013 р. Його вартість – 14 млн марок (близько 7,23 млн євро), виділених за програмою сприяння країнам-кандидатам на членство у Європейському Союзі. У цей період завершено оздоблення фасаду, яке виконано двоколірною теракотою, гіпсовою ліпниною і декоративними фаянсовими елементами, та відновлено інтер'єр будівлі (у т. ч. придбано картини, скульптури і книги). Спроектовані та виконані відповідно до оригінальної документації внутрішні і зовнішні столярні вироби зроблено з дубової деревини, частково термічно покращеної відповідно до поточних вимог щодо захисту від шуму. Різьблені дерев'яні сходи, що з'єднують перший і другий поверхи і є невід'ємною частиною автентичного простору Вієчниці, відновлено за первісними планами. Кабінети, службові приміщення будівлі оформлені скромно, без прикрас та ліпнини.

Будівля знову стала повністю функціональною і комфортною: «все, що можна було відтворити, було відтворено, а те, що не вдалося зберегти, було зроблено заново» (Gradska vijećnica Sarajevo, n.d.). Весь процес відновлення Вієчниці оцінюється приблизно у 23 млн марок (близько 12 млн євро). Її офіційне відкриття відбулося 9 травня 2014 р. у День Європи.

Сьогодні будівля, яку у 2006 р. визнано національною пам'яткою Боснії і Герцеговини, є резиденцією мера Сараєва, а також приміщенням міської ради столиці, яке використовується для проведення різноманітних заходів. НУБ БіГ так і не повернулася до Вієчниці. Вона досі розміщується у колишніх казармах. Бібліотека була ізольована від участі у процесах, пов'язаних із реконструкцією будівлі, зокрема, міська влада повністю сама розпоряджалася грошима, наданими донорами. І це попри те, що, як неодноразово зазначали керівники бібліотеки, міжнародні донори та спонсори виділяли кошти на реконструкцію саме будівлі бібліотеки для надання бібліотечних послуг та проведення супутніх культурних заходів, а не на мерію як адміністративну будівлю та місце проведення весіль тощо (University of Sarajevo, 2019). Донорами, які надали фінансову підтримку реконструкції НУБ БіГ – Вієчниці, були ЮНЕСКО, Світовий банк, Європейська Комісія, Іспанія, Угорщина, Національна бібліотека Австрії, Національна бібліотека Франції, Національна бібліотека Норвегії, Кіпрська бібліотека, Королівська бібліотека Нідерландів та Народна книгозбірня Сербії, а також деякі європейські міста та окремі установи (Guesdon, 2008, р. 72).

Ще на початку 1980-х років розпочалися роботи з будівництва нового приміщення для НУБ БіГ, яке так і не завершилося. Політики, діячі науки і культури, бібліотекарі, науковці, архітектори час від часу обговорюють як можливості повернення НУБ БіГ до Вієчниці, так і необхідність спорудження нової сучасної бібліотечної будівлі.

Після Дейтонських мирних угод правовий і фінансовий статус семи національних культурних і наукових установ, у т. ч. і НУБ БіГ, не було визначено. Фактично вони залишилися без політичної підтримки і у стані перманентної кризи. Влітку 2024 р. НУБ БіГ знову опинилася під загрозою: установа призупинила свою діяльність на кілька місяців, співробітники не отримували заробітну плату.

Втім, незважаючи на всі труднощі – невизначеність і нерегульованість правового та фінансового статусу, неналежні умови розміщення ресурсів і кадрів тощо, – НУБ БіГ продовжує функціонувати відповідно до європейських і світових стандартів і досягає гідних професійних результатів як на національному, так і на міжнародному рівнях. 2 липня 2020 р. спеціальні колекції НУБ БіГ були оголошені національною пам'яткою Боснії і Герцеговини.

ВИСНОВКИ

Руйнування НУБ БіГ на початку Боснійської війни стало найбільшою і неправною втратою та символом однієї з головних цілей війни – знищення культурної самобутності всього суспільства. Напад на установу стався попри те, що будівлю було ознаковано міжнародною пам'яткоохоронною емблемою «Блакитного щита», прийнятою Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (1954 р.). Мішень була точною і не випадковою – знищення національної бібліотеки.

Реконструкція Вієчници розглядалася громадськістю не лише як архітектурне і фінансове завдання, але також як цінний внесок у плідний діалог між різними культурами та націями у країні з багатовіковою традицією толерантності та культурного плюралізму. Найбільш спірним питанням і досі є призначення Вієчници. НУБ БіГ очікує на остаточне врегулювання правового та фінансового статусу, забезпечення довгострокової стабільності і державної підтримки подальшого розвитку національної бібліотеки як важливої інституції, яка зберігає культурну пам'ять та свідчення національної ідентичності.

Обставини спалення НУБ БіГ підтверджують, що національна бібліотека своїм існуванням загрожує тим, хто заперечує право на політичне чи культурне визнання окремих націй. Трагічна доля НУБ БіГ порушує важливі питання щодо понять пам'яті, ідентичності, культури та плюралізму.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Bakaršić, K. (1994). The libraries of Sarajevo and the book that saved our lives. *The New Combat*. <https://heritage.sensecentar.org/assets/sarajevo-national-library/sg-3-08-libraries-sarajevo.pdf>
- Blažina, V. (1996). Mémoiricide ou la purification culturelle: la guerre et les bibliothèques de Croatie et de Bosnie-Herzégovine. *Documentation et bibliothèques*, 42(4), 149–163. <https://doi.org/10.7202/1032995arc>
- Gradska vijećnica Sarajevo. (n.d.). *Posjetite Gradsku vijećnicu Sarajevo*. Vijećnica. Retrieved January 11, 2025, from <https://www.vijecnica.ba>
- Guesdon, M.-G. (2008). Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine i rekonstrukcija Vijećnice u Sarajevu. *BOSNIACA*, 13(13), 70–72. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/263>

- Kapić, S. (Ed.). (2000). *The siege of Sarajevo: 1992–1996*. FAMA.
- Kujundžić, E. (1996). Memoria Bosniaca – Memoria Mundi. *BOSNIACA*, 1(1), 5–12. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/290>
- Kujundžić, E. (2000). National and University Library of Bosnia and Herzegovina at the turn of millennium. *BOSNIACA*, 4–5(4–5), 5–8. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/333>
- Kujundžić, E. (2002). Deset godina od razaranja Vijecnice – Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine (1992.–2002.). *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 5–7. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/352>
- Kurto, N. (2003). Vijećnica u Sarajevu. *BOSNIACA*, 8(8), 25–31. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/385>
- Lovrenovic, I. (1994, May 28). The hatred of memory. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1994/05/28/opinion/the-hatred-of-memory.html>
- Mowat, I. (1994). *The revival of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo. A study of options and proposals for action* (Report No. FMR/CII/PGI/94/110). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000099979>
- Mulabegović, F. (2003). Gradska Vijecnica (Nacionalnai univerzitetska biblioteka) u Sarajevu. Metodologija i proces obnove (1996–2003). *BOSNIACA*, 8(8), 33–39. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/387>
- Ovčina, I. (2016). What did the National and University Library of Bosnia and Herzegovina lose after 25/26th August 1992? In M. Collier (Ed.), *What do we lose when we lose a library?* [Conference proceedings] (p. 77–82). KU Leuven, <https://www.goethe.de/resources/files/pdf94/streamgate.pdf#page=78>
- Peić, S. (1998). The destruction of a nation's literary heritage: libraries in Bosnia and Herzegovina, with special reference to the National and University Library. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 10(1), 77–84. <https://doi.org/10.1177/095574909801000105>
- Pomfret, J. (1996, January 8). Battle rages over destroyed Bosnian Library. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/01/09/battle-rages-over-destroyed-bosnian-library/fccc9f00-187d-490a-8c2d-6a729fbca863>
- Rešidbegović, A. (2009). Biblioteka koja ima prošlost i budućnost: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (1945–2009.). *BOSNIACA*, 14(14), 65–71. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/120>
- Resolution 4.8: Adopted by the General conference of UNESCO an its 27th session on 13 November 1993. (2002). *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 18. <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/359>
- Riedlmayer, A. (1996). Libraries are not for burning: international librarianship and the recovery of the destroyed heritage of Bosnia-Herzegovina. *Art Libraries Journal*, 21(2), 19–23. <https://doi.org/10.1017/S0307472200009834>
- Riedlmayer, A. (2003). Convivencia under fire: Genocide and book-burning in Bosnia. *BOSNIACA*, 8(8), 55–73. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/393>
- Riedlmayer, A. (2007). Crimes of war, crimes of peace: destruction of libraries during and after the Balkan Wars of the 1990s. *Library Trends*, 56(1), 107–132. <https://doi.org/10.1353/lib.2007.0057>
- Supple, S. (2005). Memory slain: Recovering cultural heritage in post-war Bosnia. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 1(2). <https://doi.org/10.5070/D412000539>
- Tuzlak, D. (2017). Osvrt na historijski razvoj tekuće nacionalne bibliografije Bosne i Hercegovine. *BOSNIACA*, 22(22), 29–33. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/413>

- University of Sarajevo. (2019, August 27). *The National and University Library of Bosnia and Herzegovina marked 27 anniversary of the destruction of the City Hall*. <https://www.unsa.ba/en/novosti/national-and-university-library-bosnia-and-herzegovina-marked-27-anniversary-destruction>
- Zećo, M., & Tomljanovich, W. B. (1996). The National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the current war. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 66(3), 294–301. <https://doi.org/10.1086/602886>

REFERENCES

- Bakaršić, K. (1994). The libraries of Sarajevo and the book that saved our lives. *The New Combat*. <https://heritage.sensecentar.org/assets/sarajevo-national-library/sg-3-08-libraries-sarajevo.pdf> [in English].
- Blažina, V. (1996). Mémoricide ou la purification culturelle: la guerre et les bibliothèques de Croatie et de Bosnie-Herzégovine [The cultural purification of libraries during the war in Bosnia-Herzegovina]. *Documentation et bibliothèques*, 42(4), 149–163. <https://doi.org/10.7202/1032995ar> [in French].
- Gradska vijećnica Sarajevo. (n.d.). *Posjetite Gradsku vijećnicu Sarajevo* [Visit Sarajevo City Hall]. Vijećnica. Retrieved January 11, 2025, from <https://www.vijecnica.ba> [in Bosnian].
- Guesdon, M.-G. (2008). Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine i rekonstrukcija Vijećnice u Sarajevu [National and University Library of Bosna and Herzegovina and reconstruction of “Vijećnica” Building in Sarajevo]. *BOSNIACA*, 13(13), 70–72. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/263> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Kapić, S. (Ed.). (2000). *The siege of Sarajevo: 1992–1996*. FAMA [in English].
- Kujundžić, E. (1996). Memoria Bosniaca – Memoria Mundi. *BOSNIACA*, 1(1), 5–12. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/290> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Kujundžić, E. (2000). National and University Library of Bosnia and Herzegovina at the turn of millennium. *BOSNIACA*, 4–5(4–5), 5–8. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/333> [in English].
- Kujundžić, E. (2002). Deset godina od razaranja Vijećnice – Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine (1992.–2002.) [Ten years since the destruction of the City Hall – National and University Library of Bosnia and Herzegovina (1992–2002)]. *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 5–7. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/352> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Kurto, N. (2003). Vijećnica u Sarajevu [Vijećnica (City Hall) in Sarajevo]. *BOSNIACA*, 8(8), 25–31. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/385> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Lovrenovic, I. (1994, May 28). The hatred of memory. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1994/05/28/opinion/the-hatred-of-memory.html> [in English].
- Mowat, I. (1994). *The revival of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo. A study of options and proposals for action* (Report No. FMR/CII/PGI/94/110). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000099979> [in English].
- Mulabegović, F. (2003). Gradska Vijećnica (Nacionalna i univerzitetska biblioteka) u Sarajevu. Metodologija i proces obnove (1996–2003) [City Hall (National and University library) in Sarajevo. Methodology and process of restoration (1996–2003)]. *BOSNIACA*, 8(8), 33–39. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/387> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Ovčina, I. (2016). What did the National and University Library of Bosnia and Herzegovina lose after 25/26th August 1992? In M. Collier (Ed.), *What do we lose when we lose a library?*

- [Conference proceedings] (p. 77–82). KU Leuven, <https://www.goethe.de/resources/files/pdf94/streamgate.pdf#page=78> [in English].
- Peić, S. (1998). The destruction of a nation's literary heritage: libraries in Bosnia and Hercegovina, with special reference to the National and University Library. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 10(1), 77–84. <https://doi.org/10.1177/095574909801000105> [in English].
- Pomfret, J. (1996, January 8). Battle rages over destroyed Bosnian Library. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/01/09/battle-rages-over-destroyed-bosnian-library/fccc9f00-187d-490a-8c2d-6a729fbca863> [in English].
- Rešidbegović, A. (2009). Biblioteka koja ima prošlost i budućnost: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (1945–2009.) [The library that has the past and the future: National and University Library of Bosnia and Herzegovina (1945–2009)]. *BOSNIACA*, 14(14), 65–71. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/120> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Resolution 4.8: Adopted by the General conference of UNESCO at its 27th session on 13 November 1993. (2002). *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 18. <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/359> [in English].
- Riedlmayer, A. (1996). Libraries are not for burning: international librarianship and the recovery of the destroyed heritage of Bosnia-Herzegovina. *Art Libraries Journal*, 21(2), 19–23. <https://doi.org/10.1017/S0307472200009834> [in English].
- Riedlmayer, A. (2003). Convivencia under fire: Genocide and book-burning in Bosnia. *BOSNIACA*, 8(8), 55–73. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/393> [in English].
- Riedlmayer, A. (2007). Crimes of war, crimes of peace: destruction of libraries during and after the Balkan Wars of the 1990s. *Library Trends*, 56(1), 107–132. <https://doi.org/10.1353/lib.2007.0057> [in English].
- Supple, S. (2005). Memory slain: Recovering cultural heritage in post-war Bosnia. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 1(2). <https://doi.org/10.5070/D412000539> [in English].
- Tuzlak, D. (2017). Osvrt na historijski razvoj tekuće nacionalne bibliografije Bosne i Hercegovine [Review on the historical development of current national bibliography of Bosnia and Herzegovina]. *BOSNIACA*, 22(22), 29–33. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/413> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- University of Sarajevo. (2019, August 27). *The National and University Library of Bosnia and Herzegovina marked 27 anniversary of the destruction of the City Hall*. <https://www.unsa.ba/en/novosti/national-and-university-library-bosnia-and-herzegovina-marked-27-anniversary-destruction> [in English].
- Zećo, M., & Tomljanovich, W. B. (1996). The National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the current war. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 66(3), 294–301. <https://doi.org/10.1086/602886> [in English].

UDC 027.54+027.7](497.6):355.018

Liliia Prokopenko,
*PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: prokopenko.888888@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0531-6111*

LIBRARY AS A TARGET: CHRONICLE OF LOSSES OF THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The aim of the article is to study circumstances of the burning of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the Bosnian War, as well as peculiarities of its post-war restoration and functioning in the context of understanding the role and value of the national library in supporting national identity.

The research methods are based on the general scientific principles of historicism, integrity, objectivity, continuity, systemic, interdisciplinary and informational approaches. The goal is achieved using a system of general scientific and special methods: theoretical (analysis, synthesis, abstraction, explanation, generalisation), empirical (description, comparison, observation), historical and comparative, problematic and chronological, identification and analysis of sources, etc.

Scientific novelty. In Ukrainian library science, it is the first attempt to study the role and value of the national library in supporting national identity using the example of the circumstances of burning and restoring the National and University Library of Bosnia and Herzegovina.

Main conclusions. The destruction of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina was the greatest and irreparable loss and a symbol of one of the main goals of the war, like the ruin of the cultural identity of society. The attack on the institution occurred in spite of the fact that the building was marked with an international monument protection sign. The restoration of the library was seen as a valuable contribution to the dialogue between different cultures and nations in this country with a centuries-old tradition of tolerance and pluralism. The National and University Library of Bosnia and Herzegovina is still awaiting the final settlement of its legal and financial status, ensuring long-term stability and state support. The tragic fate of this library raises important questions about the concepts of memory, identity, culture and pluralism.

Keywords: National and University Library of Bosnia and Herzegovina; libraries and war; biblioclasy; history of abroad librarianship; national library.

Надійшла 19.02.2025

Прийнята 23.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.